

Az 1980-as évek kezdetén, a látszólagos eredmények háttérében zenei nevelésünk hanyatlását kellett tapasztalnunk. Akkoriban időm javát a magyar énektanítás jelenének és múltjának megismerésére szántam. A 30-as, 40-es évek zenei szakirodalmát tanulmányozva figyeltem fel annak a Werner Alajosnak a munkásságára, akinek nevét a Zeneakadémia épületében hosszú évtizedeken át kiejteni sem lehetett.

Szabó Helga zenepedagógus, az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar ny. főiskolai tanára.

1985-ben Szombathelyre hívtak meg, hogy ott, az énektanárok megyei továbbképzési napján előadást tartsak. A búcsú pillanataiban arra kértem az igen nagyszámú hallgatóságot, hogy ha valaki emlékezik Werner Alajos egykori Scholájára s e témakörben bármilyen ismerete van, keressen meg egy kis beszélgetésre, hogy ezzel kutatómunkámat segítse. Senki sem mert odajönni hozzám. Jóval később Németh Györgyi tanárnő levélben hívta fel figyelmemet, hogy nagybátyja, Németh János kanonok, a Jézus Szíve-templom plébánosa őrzi és gondozza Werner Alajos szellemi hagyatékát. János atyát megkerestem levélben, majd kedves választát követően leutaztam Szombathelyre s egy hosszú napot töltöttem nála. Azóta tíz év telt el. János atyával sűrű levélváltásban, rendszeresen tudósítjuk egymást kutatómunkánk eredményeiről. A Schola történetéről összeállított képes dokumentumgyűjteményével is megajándékozott. Ezúton mondok köszönetet János atyának megtisztelő együttműködéséért, atyai szeretetéért.

A korábban elbeszélt történet Pécssett megismétlődött. Egy tanárok számára rendezett előadásom végeztével ott is megkértem a hallgatóságot, hogy ha a Pécsi Székesegyházi Énekiskola történetéről bármi adattal szolgálhatnak, keressenek meg az előadás végén. Egyedül a kedves emlékü Hergenroder Miklós jött oda hozzám. Később hatalmas mennyiségű dokumentumot adott át nekem. Azt hosszú időn át tanulmányoztam, s a kutatás eredményét rövid tanulmányban publikáltam. Ezután visszaküldtem az anyagot Hergenroder Miklósnak. Ha újra hozzáférhetnék, örömmel folytatnám a még be nem fejezett munkát.

A második világháború befejezése után újjáéledt kórusok közül Nádasy Alfonz Schola Benedictinájának és Werner Alajos Schola Regiájának tanulmányozását tervezem.

A Schola Cantorum Sabariensis és a Pécsi Székesegyházi Énekiskola tanulmányozása után egyre érzékenyebben figyeltem fel a magyar ifjúsági kórusok általános állapotára. Sajnálatos módon az éneklők nagy többsége mindennütt lány. Az általános iskolai kórusokban alig látni egy-két kisfiút. A gimnáziumi kórusok többsége is leánykar. A zenei általános iskolák tanulói közt is kevés a fiú. Az énektanárok többsége nem is sejtí, hogy a kisfiúknak milyen gyönyörű énekhangja van. E tekintetben is elszakadtunk Európától.

A korábbi, szocialista országok közül Lengyelország volt képes a kommunista évtizedeken át megőrizni a fiúkórusok hagyományát. Szám szerint és

^{*} Az OMCE és a Gregorián Társaság által, Werner születésének 90. évfordulója alkalmából, 1995. november 18-án a budapesti Központi Szemináriumban rendezett Werner Alajos-emlékülésen elhangzott előadás.

zenei minőség tekintetében is igen sok fiú-férfikar teljesít szolgálatot a templomokban. Közülük is kimagaslik a Stefan Stuligrosz vezette poznani katedrális-kórus. 57 9–14 éves korú kisfiú és 30 férfi énekel itt együtt. A XV–XVI. századi lengyel a cappella irodalom felkutatását és előadását fontos feladatuknak tartják. A Poznani Filharmónia kórusaként oratóriumestek közreműködői. A rendszerváltozás óta gyakran hangversenyeztek Európában és távoli kontinenseken.

1989-ben Poznanban rendezték meg a fiúkórusok ötödik, nemzetközi fesztiválját, melyen magam is résztvettem. Itt jól fel lehetett mérni, hogy milyen sokfajta és kitűnő felkészültségű fiúkórus működik Európában, s hogy mi, magyarok, milyen távol vagyunk az e fesztiválon felmutatott eredményektől. A lengyelek mellett belga, finn, holland, norvég, svájci, német, osztrák, cseh, angol, francia, bolgár, orosz, amerikai kórusok adtak hangversenyt. Nagy részük egy-egy dóm szolgálatában álló fiú-férfi vegyeskar, de volt közöttük nagylétszámú gimnáziumi fiú-vegyeskar és oratóriumkórus is. A német kórusok a „Pueri Cantores” Deutscher Chorverband szervezésében vettek részt a fesztiválon. A rendezvények élményei közül emlékezetes a Windsori St. George’s Chapel kórusának hangversenye. 20 kisfiú és 13 férfi kamarazene-karral együttműködve Händel Messiás c. oratóriumát adta elő, kitűnően. Ez a bámulatos zenei teljesítmény számomra annál inkább meglepő volt, mivel ezidőben már ismertem az angol katedrális-kórusiskolák működését, s nem sejtettem, hogy ezeken kívül is létezhetnek Angliában ilyen kiváló együttesek.

A British Council ösztöndíjával 1986-ban és 1992-ben, összesen csaknem két hónapot töltöttem el Angliában a katedrális-kórusiskolák tanulmányozása céljából. Ilyen hosszú idő alatt igen sok kórusiskolát volt alkalmam meglátogatni. Próbáikon és a dómban teljesített szolgálatokon vettem részt. Megismertem a fiúk iskoláinak és kollégiumainak rendjét. A szervezet olyan régi hagyományokon alapul, s oly kitűnően kimunkált, hogy azt érdemes nekünk, magyaroknak is megismerni.

Az angol kórusiskolák története igen sok évszázadra tekint vissza. A winchester-i Pilgrim-School történetét leíró könyv a katedrális-hoz kapcsolódó első schola működését a 676. évben határozza meg. Az angol katedrálisok többsége a XI–XII. évszázadban épült fel. A katedrálisok működésével együtt jöttek létre az első scholák. Az egyetemek felügyelete mellett működő kórusiskolák később alakultak. A Cambridge-i King’s College és a hozzá tartozó kórusiskola alapításának éve 1421.

Amikor VIII. Henrik reformációja életbe lép, nemcsak az akkor már több-évszázados katedrálisokat veszi örökül, hanem kiváló egyházzenesztek remekműveit is, melyet a mesterek nem csak megalkottak, de kórusaik élén Isten dicsőségére meg is szólaltattak. Mesterek adták tovább a zeneszerzés tudományát tanítványaiknak, majd ők is mesterekké válva éltek a művészet átörökítésének lehetőségeivel. A korábbi római katolikus liturgikus hagyományt így örökítették tovább a generációk egymásnak. Mester és tanítványkapcsolat szép példája, amint Tallis Byrdnek, Byrd Tomkinsnak, Tomkins Morleynak adja át a szent zene hagyományát. Munkásságuk egy évszázadot ölel át, szolgálatuk helyszínei: Canterbury, Lincoln, Worcester, London.

A reformáció idején, a katedrálisok építészeti egységét megtörve, a hatalmas belső teret válaszfalakkal tagolták. Az istentisztelet számára kialakított

belső teret egymással szemben elhelyezett fapadozattal építették be, amely az ősrégi falakat és díszítményeket letakarta, s az építészeti arányokat megváltoztatta. A liturgia rendje és az énekes anyag ugyancsak módosult.

Angliában jelenleg 38 katedrális-kórusiskola működik, a 39. Skóciában, Edinburgban. Az angol Kórusiskolák Szövetsége ezenkívül Walesben, Írországban, Hollandiában, Ausztráliában, Kanadában, New Zealand-ban és az Amerikai Egyesült Államokban működtet egy-egy kórusiskolát.

A 39 angliai (közte egy skóciai) kórusiskola közül 36 anglikán vallású. A három római katolikus intézmény Liverpoolban, Cardiffban és Londonban működik. Meglepő, hogy éppen e három római katolikus kórusiskola olyan katedrálishoz kapcsolódik, amely a legutóbbi évszázadban épült, vagy, mint a liverpool-i, amely a legutóbbi években befejezett, meglepően modern építészeti alkotás.

A 39 angliai (illetve egy skóciai) kórusiskola közül 24 7–13 éves fiúkat, 15 7–18 éves fiúkat nevel. A kórusfiúk a keddi nap kivételével a hét minden napján 5 órakor az evensong (vesperás) alkalmán teljesítenek szolgálatot a katedrálisban, szombaton és vasárnapon délelőtt és délután is. A szolgálatól csak keddi napokon mentesek, amikor csak a férfiak énekelnek.

Az elhangzó karműveket három hónapra előre nyomtatásban adják közre. Ezen időközben egyetlen karművet sem énekelhetnek kétszer. Egy-egy szolgálat alkalmával a himnuszok, zsoltárok mellett régi mesterektől származó karműveket, s alkalmanként nagyszabású műveket is énekelnek.

Amint a kórusok vezetői elmondták, az ünnepélyes szertartások rendje független attól, hogy a katedrálisban a hívek milyen számmal jelennek meg. Ha egyetlen lélek sem lenne jelen, a szertartást éppoly ünnepélyesen vezetnék végig, mert Istent dicsőíti, s az anglikán egyház fejét, a királynőt tiszteli meg. A gyülekezeti élet színhelyei nem annyira a katedrálisok, hanem a kisebb templomok, amelyekben ugyancsak rangos kórusok és zenekarok működnek.

A kórusiskolásokra rendkívüli feladatok hárulnak. Ezek teljesítése nagy erőbevétést kíván. A fiúk reggelenként és az esti szolgálat előtt egy-egy órán át próbálnak. Este a próba második felében a férfiénekesekkel együtt. Ezután énekelnek a katedrálisban, a szertartáson. Ez együtt napi három órai éneklést jelent.

A fiúk különösebb hallásképzésben nem részesülnek. Ezt a rutint kárpótolja az a tapasztalat, amelynek próbaidős korukban váltak birtokosaivá. Az egy vagy két próbaév idején ugyanis a himnuszokat és a zsoltárokat külön órákon tanulták. A szertartásokon ünnepi öltözékben, kifogástalan fegyelmel kellett résztvenniük. Az arra kiválasztottak a szertartáson a himnuszok éneklésében résztvettek.

Hangképzésre se szánnak túl sok időt. A hangképzés lényege a karnagy énekes bemutatásának utánzása, valamint utasításainak követése.

Hangszert mindenki tanul. Ez tulajdonképpen a nálunk elterjedt szolfézs funkcióját veszi át, ám nem valódi hallásképzést, csak valamiféle értelmi megközelítést, rutinmunkát jelent. A hangszer gyakorlására kevés idejük van. A hangszer tanulása a fiúk későbbi továbbtanulási esélyeit is növeli.

A felsőbb középiskolák ugyanis minden évben hirdetést tesznek közzé, hogy zenekaruk számára milyen hangszeresekre, énekkarukba milyen énekesekre van szükségük. A kitűnő felvételi eredményt ösztöndíjjal is díjazták.

A legtöbb katedrális-iskola megköveteli, hogy a fiúk kollégiumban lakjanak. A szülők látogatását valamint a fiúk hazautazását korlátozza. A na-

pirend pontosan meghatározott, sportra, szabadidőre azonban biztosítják a szükséges időt.

A fiúk zenei felvételi vizsga után juthatnak be a kórusiskolába. A vizsgán a hang minőségét, a hallás érzékenységét és az előadói képességet kutatják. Az iskolák évente egy – esetleg két – alkalommal hirdetnek meg felvételt. Gyakori, hogy a szülők gyermeküket piciny koruk óta taníttatják zenére, hogy idővel a kórusiskolába felvételt nyerhessen. Ennek ellenére gyakori, hogy csak több évi felvételizés után válhat a gyermek az iskola diákjává. A fiúk általános tanulmányainak eredményességét úgy tudják biztosítani, hogy a súlyponti tárgyak oktatását tíz fő alatti csoportokban szervezik meg. A tanárok a legmagasabb diploma birtokosai. Ebből az következik, hogy a tanulók oktatása igen költséges, ezért a tandíj igen magas, lehet 6000 font is egy évben. Ezt a tanulmányi előmenetel és az éneklésben elért eredmény erősen csökkentheti.

A kórusiskolák vezérkarnagyai mellett fiatal segédkarnagyok működnek. A legmagasabb zenei diplomával kell rendelkezniük. A követelmény értelmében kitűnő orgonisták. A vezénylési technikát nagyrészt a gyakorlatban, a vezérkarnagy irányítása mellett sajátítják el. Az életvitelt meghatározó szigorúság rájuk is érvényes. A kóruspróbák vezetése mellett a fiúk felügyelete, tanulmányaik segítése is feladatuk.

A tanév és az egyházi szolgálat időszaka hosszú. Szabadságot ezidőben nem élvezhetnek, karácsony szentestéjét családi körben tölthetik a gyermekek, de gyakori, hogy az ünnep első napján a katedrálisban kell szolgálniuk, függetlenül attól, hogy a szülői ház a katedrálisból milyen távolságra van.

Az egyetemekhez tartozó iskolák a vizsgaidőszakban az egyházi szolgálattól mentesek. Ezt az időt használják fel lemezfelvételre, valamint a nyári, külföldi hangversenyutak előkészítésére.

A kórusok létszáma különböző. Általában 12 fiúgyermek éneklő a szoprán szólamot, s 2–2–2 férfi a kontraalt, bariton és basszus szólamokat. Gyakori a 24 fiúból és 12 férfiből alakított kórus is. A férfiénekesek gyakran professzionális énekesek, akik szolgálatukért díjazásban részesülnek. Az egyetemekhez tartozó kórusok gyakran nagyobb létszámúak. Itt a férfiszólamokat egyetemisták vagy visszajáró öregdiákok éneklik.

Az utóbbi években Salisbury-ben és Edinburgh-ban lányokat is felvettek a kórusiskolába. Ez az újítás igen nagy vitát váltott ki, s a kórusiskolák folyóiratában felháborodott hangú írások láttak napvilágot.

A terhelések súlyát és az elért eredményeket egybevetve érthető, hogy a kórusiskolások büszkén vállalják a nehéz, de igen előkelő feladatot. Évről évre elegendő a jelentkezők száma. A szülők számolnak a gyermeküktől való elválás gyakran megrázó érzelmi hatásával. Teszik mindezt gyermekük neveltetése érdekében, vagy mert a család feje, az édesapa is egykoron kórusiskolás volt. A szülőket még az a tény sem rettentí vissza, hogy a gyermek felvételekor szerződést kötnek az iskolával, melynek értelmében gyermeküket önhatalmúlag nem vehetik ki az iskolából. Foglalót tesznek le, amelyet a szerződés bontása esetén elveszítenek.

A fiúk a legkülönbözőbb felsőiskolákban folytatják tanulmányaikat. Sokan közülük zenei pályára mennek vagy a katedrális-kórusok férfi-énekeséivé válnak. De bármely értelmiségi pályán szabad előttük az út.